

ARĒNA

**J A U N Ā S
M Ū Z I K A S
F E S T I V Ā L S**
arenafest.lv

Piektdien, 2022. gada 20. maijā, plkst. 19.00
Lielajā Ģildē

***INFINITY – EDGE.
TRANSCENDENTAL
REQUIEM***

PIEDALĀS:

Latvijas Nacionālais simfoniskais orķestris

Valsts akadēmiskais koris LATVIJA

diriģents

Renē Gulikerss | *René Gulikers*
(Nīderlande)

PROGRAMMĀ:

BERNARDS BENOLIELS | BERNARD BENOLIEL
(1943-2017)

I

SINFONIA COSMOLOGICA
(25')

II

INFINITY - EDGE. TRANSCENDENTAL REQUIEM

Part I

Part II

(55')

Pirmatskaņojums!

Jaunās mūzikas festivālam ARĒNA neierastākā – pavasara laikā Latvijā pirmoreiz skan divi iespaidīgi Bernarda BENOLIELA simfoniskās mūzikas paraugi!

Līdzās tieši pirms piecdesmit gadiem tapušajai **Sinfonia Cosmologica** (*Kosmoloģiskā simfonija*) ilgi gaidīto pirmatskaņojumu Rīgā piedzīvo komponista mūža darbs – **Infinity – Edge. Transcendental Requiem** (*Bezgalība – Robežmala. Transcendentālais rekviēms*) – rekviēms visiem māksliniekiem, kuru dzīves izpostījušas kara šausmas. Savu ceļu līdz klausītājiem gaidījis vairāk nekā trīsdesmit gadus, šis iespaidīgais skaņdarbs pirmoreiz izskan laikā, kad tā vēstījums ar katru no mums rezonē jo īpaši tieši un nepastarpināti.

Vienā no pēdējiem koncertiem, kas Lielajā ģildē notiek pirms tās rekonstrukcijas, abus vienīgos Benoliela simfoniskos opusus atskaņo **Latvijas Nacionālais Simfoniskais orķestris** un **Valsts akadēmiskais koris LATVIJA** starptautiski labi pazīstamā nīderlandiešu diriģenta **Renē Gulikera** vadībā.

Detroitā dzimušais **BERNARDS BENOLIELS** (*Bernard Benoliel*, 1943-2017) jaunību aizvadījis ASV un uzaudzis sava vectēva, Pirmo pasaules karu pārdzīvojuša Kanādas armijas kareivja, itāļu emigranta un restorāna īpašnieka aizgādniecībā. Bernarda tēvs bija franču izcelsmes ņujorkietis, un šajā metropolē ilgu laiku kā profesionāla dejotāja strādāja arī zēna māte. Mūziķa gaitas Bernards sāka Detroitas Mūzikas institūtā, kur apguva klavieru un trompetes spēli, drīz vien Ludviga van Bēthovena mūzikas iespaidā pievērsoties arī kompozīcijai, kuru studēja pie Albana Berga audzēkņa Rosa Lī Finniņa Mičiganas universitātē, vēlāk fragmentāri papildinoties arī ņujorkā – Džuljarda skolā un Manhetenas Mūzikas skolā. Par savu nozīmīgāko pedagogu Benoliels gan dēvējis Stefanu Volpi – vienu no kaislīgi apjūsmotā leģendārā Feručio Buzoni studentiem.

1970. gadu pirmajā pusē Benoliels pārcēlās uz Angliju, lai padziļināti studētu britu mūziku un “uzrakstītu simfoniju vēl pirms 30 gadu sliekšņa pārkāpšanas”. Tas viņam arī izdevās – 1972. un 1973. gadā, dzīvojot Londonā, tapa nepilnu pusstundu garā **Sinfonia Cosmologica**, savu pirmatskaņojumu šī viendabīgā kompozīcija piedzīvoja gan tikai pēc deviņiem gadiem – 1982. gada 29. septembrī Mančestrā, BBC Filharmoniskā orķestra un diriģenta Sera Eduarda Douna lasījumā, izpelnoties kā klausītāju, tā kritiķu labvēlību.

Mūža pēdējos trīsdesmit gadus Bernards Benoliels dzīvoja un strādāja Eiropā. Anglijā viņa vārds vispirms saistās ar *R.V.W. Trust* – angļu komponista Ralfa Vogana Viljamsa dibinātā fonda, kas rūpējās par britu laikmetīgās mūzikas popularizēšanu un attīstību – vadību. Prasmīgi pildītos administratīvos pienākumus viņš veiksmīgi apvienoja ar vairākām citām darbības sfērām. Tā, piemēram, 1986. gadā komponists Amsterdamā iegādājās gleznainu dzīvokli kanāla malā, kas līdz pat mūža pēdējām dienām viņam kalpoja kā radošā studija. Savukārt 1996. gadā Benoliels dibināja nekustamajos īpašumos specializētu kompāniju, kas darbojās Nīderlandē, Francijā un Spānijā. Angliju viņš pameta 2001. gadā, kad ieguva Nīderlandes pilsonību un pilnībā nobāzējās Amsterdamā.

Komponista darbus pārstāvošā Nīderlandes izdevniecība *Donemus* viņa portretējumā bez ievēribas neatstāj arī gluži cilvēciskas detaļas, piemēram, to, ka Bernards bijis astmatīķis, ik dienu pat slimības saasinājuma brīžos nostaigājis vismaz vienu kilometru un kā pēdējo maltīti baudījis kūpinātu lasi lieliskā saskaņā ar pudeli šampanieša!

Atgriežoties pie Benoliela profesionālajām gaitām – viņš aktīvi darbojies arī muzikoloģijas un kritikas jomās un komponējis – lēni un rūpīgi, neskaitāmas reizes redīgējot savus darbus, un aiz sevis atstājot vien piecpadsmit līdz pēdējai detaļai noslīpētus opusus.

Starp tiem ir Stīgu kvartets un trīs klaviersonātes, kormūzikas paraugi un ērģelsonāte, vokālā mūzika un vien divi simfoniski darbi – *Sinfonia Cosmologica*, kā arī apjomīgā vokālinstrumentālā partitūra *Infinity – Edge. Transcendental Requiem*. Par to, cik rūpīgi un paškritiski pret savu radošo darbu attieciens Benoliels, liecina arī fakts, ka viņa monumentālais rekviēms komponēts laikā no 1982. līdz 1989. gadam un pēc ilgstošām redakcijām savu galējo veidolu ieguvis vien 2014. gadā.

Stilistiski Bernarda Benoliela mūziku caurvij cieņpilnas un radošas atsauces uz vācu un franču romantismu un jo īpaši Vīnes klasiķa Ludviga van Bēthovena daiļradi un skaņražiem, kas dižo meistaruru turējuši lielā godā, tostarp Johannesu Brāmsu, Hektoru Berliozu, Antonu Brukneru, Rihardu Štrausu, arī Arnoldu Šēnbergu un Edgaru Varēzu. Šīs ietekmes ļoti spilgti un pamanāmi atbalsojas arī viņa abās šovakar skanošajās kompozīcijās.

Infinity – Edge. Transcendental Requiem gadījumā būtiskas bijušas arīdzian citas ietekmes – Frīdriha Nīčes darbos *Rītausma: domas par morāles aizspriedumiem* (1881) un *Viņpus laba un ļauna* (1886) izklāstītās pārdomas un uzstādītie jautājumi.

Skaņražā mūziku labi pārzinošais diriģents Renē Gulikers par šajā programmā iekļautajiem darbiem stāsta: “Bernarda Benoliela abu vienīgo simfonisko partitūru – *Sinfonia Cosmologica* un *Infinity – Edge. Transcendental Requiem* galvenās līdzības ir saistītas ar to monumentālo vērienu un tumsnējiem tembriem. Orķestra zemajā reģistrā pamanāma sarežģīta harmoniskā valoda, faktūru caurauž polifonisku balsu sazarojumi un klātesošs ir divpadsmittoņu mūzikas gars, tas viss kopā veido tādu kā pirmatnēju muzikālu spēku, un šī izteiksme ir nesajaucami “benolieliska”.

Simfonija ir balstīta uz divām divpadsmittoņu sērijām. Pirmā no tām ir klātesoša jau pašā skaņdarba sākumā, summējoties no nospriegota sešu toņu akorda un iezīmīgas sešu nošu melodijas. Savukārt otrā, pretēji pirmajai, neatklājas uzreiz un vienlaicīgi, bet

gan fragmentāri – ik pa laikam ieskanoties zīmīgam trīs nošu motīvam. Šī darba iespaidīgā kvalitāte ir nepārtrauktais skaņas plūdums – visas instrumentālās balsis, melodijas un akordi ir savstarpēji brīnišķīgi sasaistīti. Un uz 25 minūtēm klausītājam ir iespēja ienirt brīnumskaistā skaņu pasaulē ar pārsteidzošām harmonijām, kas allaž atjauninās un nekad neatkārtojas, ar vienu vienīgu izņēmumu finālposmā, kad divu dažādu akordu secība ieskanas trīs reizes pēc kārtas.

Rekviēms, pie kura darbs tika sākts aptuveni desmit gadus pēc simfonijas pabeigšanas, veidots divās daļās. Pirmā no tām balstīta uz Nīčes tekstiem, bet otrā – uz paša Benoliela tekstuālajām pārdomām par tiem. Skaņdarbs sākas ar vijoles solo līniju, kurā skaidri iezīmējas divpadsmittoņu sērijas vaibsti, taču tālākajā attīstībā nav vairs tik strikti sekots dodekafonijas likumsakarībām. Salīdzinot ar simfoniju, lielāka loma piešķirta pauzēm, taču joprojām iezīmīga ir tumšās krāsās tonētā harmoniskā valoda, savukārt polifonijas un ritmisko zīmējumu risinājums kļuvis vēl sarežģītāks. Teksta fragmenti ir sadalīti starp divām kora grupām, visbiežāk te vērojams, kā domu iesāk basa balsis, pakāpeniski sasniedzot soprānu augšējos reģistrus, sabalsojoties ar stīgu vai pūšaminstrumentiem. Arī šajā kompozīcijā uzrunā skaistie temбри un spilgti uzburtā atmosfēra, kulminējoties elpu aizraujošā finālā, kurā eņģeli dzied un debesis atveras...”

Pats komponists atklājis, ka savu Simfoniju uztvēris kā “jaunības sapni”, vienlaikus atzīstot, ka jau tajos gados ilgojies šo “sapni” turpināt, paplašinot gan tā saturisko tvērumu, gan atskaņotāju sastāvu – orķestra pilnskaņu papildinot ar kora balsu varenību un sirsnību. Būtiska bijusi arī vēlme turpināt radoši izzināt 19. gadsimta filozofiju un tās iespaidā mainīto pasaules redzējumu. Tādējādi pakāpeniski komponists nonācis pie idejas radīt neliturģisku rekviēmu, kas savā ziņā turpinātu Kerubīni, Berlioza, Verdi un Brāmsa aizsāktās žanra tradīcijas.

Radošais dzinēj spēks komponistam izrādījies Nīčes teksts – *Rītausma: domas par morāles aizspriedumiem* pēdējā rindkopa ar tās retoriskajiem jautājumiem, kas Benoliela apziņā daudzējuši līdzīgi kā *Dies Irae* satricinošie brīdinājumvārdi. Mierinošāku līdzsvaru komponists atradis cita Nīčes darba – *Vinpus laba un ļauna* – lappusēs, un abus šos spilgtos tekstus izmantojis Rekviēma pirmajā daļā.

Tekstuālā materiāla atrašana kompozīcijas otrajai daļai bijusi daudz sarežģītāka – pēc intensīviem meklējumiem un skicējumiem, trīs mēnešus pēc pirmās daļas tapšanas, komponists tekstu otrajai uzrakstīja pats, to nodēvējot par *Pārdomas mūzikai par Nīčes rindām* – transcendentālu tekstu laikmetam pēc Junga un Einšteina.

Abi šie teksti – Nīčes un Benoliela – izklāstīti jautājuma un atbildes formā. Lieldarba muzikālais materiāls balansē starp meditatīvām pārdomām un eksplozīviem jautājumiem vai atziņām, tāpat viscaur klātesošs ir dialoga princips – savstarpēja saspēle starp noteiktām instrumentu grupām vai telpiski izkārtotajiem dziedātājiem / kora grupām.

No formas viedokļa komponists pirmo daļu raksturo kā kompozīciju, ko ievada prelūdijs, kurai seko izvērsts skerco rondo formā, bet otro – kā no vairākām epizodēm veidotu kopumu, kurā iezīmējas gan rāms *Adagio*, gan dinamisks fināls ar žilbinošu kodu. Gluži kā Simfonijā, arī te ļoti būtiska loma ir polifonijai un intensīvam balsu sazarojumam. Ja *Sinfonia Cosmologica* gadījumā iezīmīga bija seriālā domāšana divpadsmittoņu sēriju risinājumos, tad *Infinity – Edge. Transcendental Requiem* šīs sērijas strikti neseko seriālisma principiem un ir traktētas daudz brīvāk. Arī harmoniskā valoda, saskaņā ar autora vārdiem, Rekviēmā ir daudz krāšņāka, sarežģītāka un daudzveidīgāka.

Jāakcentē arī darba savdabīgā instrumentācija, lielu uzsvāru liekot uz metāla pūšaminstrumentiem un sitaminstrumentiem,

tāpat izceļas arī apskaņotā solovijole un ērģeles, un ne mazāku lomu spēlē telpiski izkārtotais koris, kas daļēji ir apskaņots. Interesanti, ka šajā gadījumā orķestra sastāvā nav nedz vijoles, nedz kokpūšaminstrumentu! Zemo tembru lietojumu komponists lielā mērā saista ar 19. gadsimta rekviēmu tradīciju, savukārt solovijole traktējama kā cieņpilna atsauce uz Bēthovena *Missa solemnis* brīnumskaisto *Benedictus* daļu. Solovijoles loma šajā gadījumā nebūt nav virtuoza un žilbinoša, drīzāk pat pretēji – meditatīva un apokaliptiska, norāda skaņradis.

“Darbs veltīts visiem māksliniekiem, kuru dzīves izpostījis karš, cilvēces lielākais posts. Mēs turpinām jūsu darbu, dusiet mierā!”

Tekstus sagatavoja Santa BUŠS

PAR MŪZIKIEM

LATVIJAS NACIONĀLAIS SIMFONISKAIS ORĶESTRIS ir Latvijas kultūras pamatvērtība. Tas izveidots 1926. gadā kā Rīgas Radiofona orķestris, un kopš 1990. gada orķestrim ir pašreizējais nosaukums.

LNSO darbība sešas reizes novērtēta ar Latvijas augstāko apbalvojumu klasiskās mūzikas jomā – Lielo mūzikas balvu. 2022. gada maijā par LNSO māksliniecisko vadītāju un galveno diriģentu kļuva Tarmo Peltokoski. 2021. gada rudenī par LNSO galveno viesdiriģenti kļuva Flandrijas simfoniskā orķestra galvenā diriģente, igauņiete Kristīna Poska.

Orķestra līdzšinējo māksliniecisko vadītāju skaitā ir Jānis Mediņš, Leonīds Vīgners, Edgars Tons; spēcīgu uzplaukumu LNSO piedzīvoja, kad orķestri vadīja Vasilijs Sinaiskis, kurš kopš 2017. gada ir LNSO goda diriģents; jaunākos laikos būtisku pienesumu orķestra vadībā deva Olari Eltss, Karels Marks Šišons un Andris Poga, kurš bija LNSO mākslinieciskais vadītājs un galvenais diriģents

no 2013. gada līdz 2021. gadam, kad kļuva par Stavangeras simfoniskā orķestra galveno diriģentu un LNSO māksliniecisko padomnieku.

Kopš 2020. gada izvēsta aktīva LNSO digitālā darbība: tā ietver orķestra mūziķu *online* meistarklases un LNSO digitālās koncertzāles izveidi un attīstību, piedāvājot koncertu tiešraides un arhīva ierakstus. 2021. gadā LNSO veikums digitālajā platformā novērtēts ar Baltijas nozīmīgāko apbalvojumu komunikāciju nozarē – Baltijas Komunikāciju balvu.

Beidzamajos gados LNSO uzstājies Frankfurtes *Alte Oper*, Parīzes filharmonijā un Elizejas lauku teātrī, Eksanprovansas Lielajā teātrī un citās Eiropā nozīmīgās koncertzālēs. Orķestris piedalījies Rokdanteronas festivālā Francijā, Bratislavas festivālā Slovākijā, koncertējis Vācijā un Šveicē.

Koncertos Latvijā un ārzemēs LNSO sadarbojies ar Kseniju Sidorovu, Baibu Skridi, Evu Binderi, Franku Pēteru Cimmermani un Vinetu Sareiku, Kristīni Blaumani un Aleksandru Kņazevu, Nikolasu Angeliču, Borisu Berezovski, Likā Debergu, Luku Geņušu, Daumantu Liepiņu, Andreju un Georgiju Osokinu, Vestardu Šimku un Reini Zariņu.

LNSO ir Baltijas simfoniskā festivāla līdzdibinātājs kopā ar Igaunijas Valsts simfonisko orķestri un Lietuvas Valsts simfonisko orķestri. Festivāla laikā visi trīs orķestri vai to mūziķi regulāri koncertē trijās Baltijas valstīs.

LNSO regulāri piedalās ieskaņojumos Somijas skaņu ierakstu namā *Ondine*, kur fokusā ir Tālivalža Ķeniņa mūzika, un Latvijas Nacionālajā skaņu ierakstu namā *SKANI*, kur sadarbības centrā izvirzītas Jāņa Ivanova simfonijas. LNSO veiktie ieskaņojumi izpelnījušies Latvijas un citvalstu mūzikas kritiķu augstu atzinību.

20. gadsimta otrajā pusē LNSO sadarbojās ar Arvīdu Jansonu, Kurtu Mazūru, Jevgeņiju Svetlanovu, Genādiju Roždestvenski, Kirilu Kondrašinu, Juriju Simonovu, Nēmi Jervi, Kšištofu Penderecki.

Mūslaikos LNSO priekšā stājušies tādi meistari kā Pāvo Jervi, Mariss Jansons, Vladimirs Fedosejevs, Andris Nelsons, Žans Klods Kazadesī, Gintars Rinkēvičs. Ar orķestri sadarbojušies arī ievērojamie jaunie diriģenti Klauss Mekele, Maksims Jemeljaničevs, Tarmo Peltokoski.

LNSO rezidējošie komponisti bijuši Gundega Šmite, Linda Leimane, Andris Dzenītis, savukārt 2022./2023. gada sezonā rezidējošais komponists būs Kristis Auznieks. LNSO regulāri pasūtina jaundarbus Latvijas komponistiem, un viņu skaitā ir Pēteris Vasks, kura Obojas koncerts guva lielus panākumus gan koncertos, gan *Ondine* izdotā CD.

Kopš 2015. gada LNSO vasaras beigās Latvijas reģionālajās koncertzālēs rīko festivālu draugiem un ģimenei *LNSO vasarnīca*.

(*Inso.lv*)

VALSTS AKADĒMISKAIS KORIS LATVIJA – viena no staltākajām Latvijas kultūras bākām, kuras muzikālos starus ar silto, instrumentāli niansēto, perfekto vokālo meistarību un īpašo Latvijas kora skaņu pasaule uzlūko par brīnumu – ne velti Baltijas lielāko profesionālo kori regulāri savās koncertprogrammās vēlas redzēt pasaules izcilākie diriģenti un orķestri. Kopš 1997. gada kora mākslinieciskais vadītājs un galvenais diriģents ir Māris Sirmāis, direktors – Māris Ošlejs. 2022. gadā Valsts Akadēmiskais koris *Latvija* atzīmē savu 80 gadu jubileju.

Kolektīva 50 dziedātāju muzikālā inteliģence un vokālā meistarība to padara par universālu vienību, kas spēj gan gleznot smalkas *a cappella* gleznas, gan radīt grandioza vēriena balsu simfoniju kopā ar trīskāršu orķestra sastāvu. Koris sadarbojies ar pasaules klases simfoniskajiem orķestriem – Amsterdamas Karalisko *Concertgebouw* orķestri, Bavārijas Radio simfonisko orķestri, Londonas filharmonisko orķestri, Berlīnes filharmonisko orķestri, Gustava Mālera kamerorķestri, Izraēlas filharmonisko

orķestri, kā arī ar Somijas, Singapūras, Izraēlas, Vācijas, ASV, Igaunijas, Maskavas, Sanktpēterburgas simfoniskajiem orķestriem. Koris uzstājies tādās prestižās pasaules koncertzālēs kā Amsterdamas *Concertgebouw*, Hamburgas *Laeiszhalle*, Lucernas Kultūras un kongresu centrs, Montrē Igora Stravinska koncertzāle, Minhenes *Gasteig*, Maskavas Pētera Čaikovska koncertzāle, Sanktpēterburgas filharmonijā, Linkolna centrā Ņujorkā un citās.

Koris uzstājies ar tādiem izciliem diriģentiem kā Mariss Jansons, Zubins Meta, Nēme Jervi, Pāvo Jervi, Vladimirs Aškenazi, Valērijs Gergijevs, Saimona Janga, Stīvens Leitons, Andris Nelsons, Vladimirs Fedosejevs un citiem. Piedalījies arī *Warner Brothers*, *Harmonia Mundi*, *Wergo*, *Ondine* ierakstu kompāniju producētajos ierakstos, kā arī neskaitāmos latviešu, vācu u.c. ārvalstu izdevniecību mūzikas ierakstos.

Koris ir septiņkārtējs Lielās Mūzikas balvas laureāts, 2003. gada Ministru kabineta balvas laureāts un 2007. gada Latvijas Kultūras ministrijas gada balvas laureāts. Par kolektīva augstāko sasniegumu jāatzīmē sadarbības koncerti ar Amsterdamas Karalisko *Concertgebouw* orķestri un diriģentu Marisu Jansonu pasaules turnejas ietvaros, atzīmējot orķestra 125. jubilejas gadu.

Īpaši izauklēts ir Valsts Akadēmiskā kora *Latvija* 1998. gadā aizsāktais ikgadējais Garīgās mūzikas festivāls, kur īpašo viesu vidū bijuši tādi pasauleslaveni komponisti kā Arvo Perts, Gija Kančeli, Džons Taveners, Sofija Gubaiduļina, Valentīns Silvestrovs, Džons Raters, Kšištofs Pendereckis un citi.

Starptautiski pieprasīta, stabila firmas zīme un akadēmiska vērtība, kas atvērta arī novatoriskiem projektiem, sākot no sadarbībām ar *Sigur Rós*, Džo Zavinula džeza kompozīciju atskaņojumiem, datorspēļu un filmu mūzikas ierakstiem līdz operu koncertuzvedumiem un vokāli instrumentālu lielformu atskaņojumiem.

(*koris.lv*)

RENĒ GULIKERSS (*René Gulikers*, Nīderlande) ir daudzpusīgs diriģents, kurš papildus klasiskā un romantisma laikmeta repertuāram regulāri iestudē arī mūsdienu mūzikas darbus. Orķestra diriģēšanu viņš studējis Māstrihtas Mūzikas konservatorijā Nīderlandē, savas karjeras laikā daudz strādājis arī Krievijā – diriģējis Maskavas filharmonisko orķestri, Urālu Valsts filharmonijas orķestri, Nižņijnovgorodas filharmonisko orķestri, tāpat vadījis arī orķestrus Lietuvā, Polijā, Rumānijā, Slovēnijā, Vācijā, Ķīnā, Dienvidkorejā, Japānā, Čīlē... Piedalījies tādos slavenos festivālos kā *Pasaules mūzikas dienas* un *Varšavas rudens*. Sadarbojies ar daudziem pasauleslaveniem solistiem – arī mūsu Laumu Skridi, kā arī ar gandrīz visiem nozīmīgākajiem holandiešu instrumentālistiem un dziedātājiem. Gulikerss ir arī studentu novērtēts profesors Hāgas Karaliskajā konservatorijā un Brēmenes Mākslas universitātē, kur pasniedz orķestra diriģēšanu.

(*renegulikers.nl*)

Koncerts tiek organizēts sadarbībā ar
LNSO un mūzikas izdevniecību *Donemus*

Latvijas
Radio
Klasika

